

UTKAST 9.5.2025

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om genomförande av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

Statsminister Petteri Orpos regering har i sitt meddelande av den 31 augusti 2023 om främjande av likabehandling, jämställdhet och icke-diskriminering i det finländska samhället dragit upp riktlinjer för genomförandet av en sannings- och försoningsprocess för döva och teckenspråkiga. Sannings- och försoningsprocessen är en gemensam process för finska staten och gemenskapen av döva och teckenspråkiga personer. Processens syften och organisation har beretts i samarbete med sammanslutningar för döva och teckenspråkiga.

I regeringspropositionen föreslås bestämmelser om genomförandet av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga till den del det behövs för att arbetet ska kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt. I detta syfte föreslås det i lagen bestämmelser om processens sekretariat och dess uppgifter, om insamling och behandling av information, sekretariatets rätt att få information, personuppgiftsansvar, avslutande av verksamheten och arkivering.

Syftet med de föreslagna bestämmelserna är att skapa en fungerande ram för genomförandet av processen, i synnerhet genom att ge en rättslig grund för inspelning av höranden för insamling av information och för behandling av information som hör till särskilda kategorier av personuppgifter. Att föreskriva om sekretariatets ställning och uppgifter kan också stärka förtroendet för processen.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 december 2025.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING	3
1 Bakgrund och beredning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Beredning	3
2 Nuläge och bedömning av nuläget	4
3 Målsättning	9
4 Förslagen och deras konsekvenser	10
4.1 De viktigaste förslagen	10
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	10
5 Alternativa handlingsvägar	11
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser	11
5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet	12
6 Remissvar	13
7 Specialmotivering	13
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	17
9 Ikraftträdande	17
10 Verkställighet och uppföljning	17
11 Förhållande till andra propositioner	17
11.1 Samband med andra propositioner	17
11.2 Förhållande till budgetpropositionen	17
12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	17
LAGFÖRSLAG	20
om genomförande av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga ..	20

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Statsminister Petteri Orpos regering har i sitt meddelande av den 31 augusti 2023 om främjande av likabehandling, jämställdhet och icke-diskriminering i det finländska samhället dragit upp riktlinjer för genomförandet av en sannings- och försoningsprocess för döva och teckenspråkiga.

Sannings- och försoningsprocessen är en gemensam process för finska staten och gemenskapen av döva och teckenspråkiga personer. För att genomföra processen har ett mandat beretts i samarbete med sammanslutningar för döva och teckenspråkiga. [Uppgifterna om godkännandet av mandatet läggs till här när behandlingen har slutförts.]

Enligt mandatet för sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga är syftet med arbetet att dokumentera rättskränkningar och diskriminering mot döva och teckenspråkiga. Enligt mandatet ska processen dessutom öka medvetenheten om temat och lägga fram förslag som skapar en grund för försoning mellan finska staten och sammanslutningarna.

Enligt mandatet har processen ett sekretariat och en styrgrupp, och dessutom kan en parlamentarisk grupp tillsättas för att säkerställa att de rekommendationer som i sinom tid ges genomförs. Sekretariatet bär huvudansvaret för genomförandet av processen. Sekretariatet är enligt mandatet administrativt en del av justitieministeriet, men i sitt arbete självständigt och oberoende.

Enligt mandatet ska processen följa sådana praktiska förfaranden som kan trygga de dövas och teckenspråkigas förtroende för att de hörs med respekt och att deras integritet respekteras.

Ett viktigt sätt att dokumentera diskriminering och rättskränkningar kommer sannolikt att vara att ordna höranden och analysera och rapportera den information som fås vid hörandena. Vid hörandet kan medlemmar i gemenskapen av döva och teckenspråkiga och andra som har sakkunskap i frågan berätta om sina erfarenheter och iakttagelser. Vid hörandena kommer det fram information om en persons hälsotillstånd, såsom dövhet, och om många mycket personliga saker. De kan innehålla information om till exempel familjeliv, övertygelse, sexuell läggning, etniskt ursprung eller en persons kundrelation inom social- och hälsovården.

Hörandena ska spelas in för att den information som erhållits vid dem ska kunna behandlas och rapporteras på ett meningsfullt sätt. Avsikten är att åtminstone till största delen videofilma hörandena i sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga. Det är nödvändigt att videofilma hörandet när teckenspråk används. Detta innebär att den person som ska höras kan identifieras på videon även om namnet inte nämns.

Som ett led i beredningen av processen har man granskat hur den gällande lagstiftningen fungerar med tanke på genomförandet av den planerade processen. En lagberedning i ärendet har inletts för att det i processen ska vara möjligt att på ett ändamålsenligt sätt samla in och behandla information om rättskränkningar och diskriminering mot döva och teckenspråkiga.

1.2 Beredning

Beredningen av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga inleddes under förra regeringsperioden. Som grund för beredningen gjordes en utredning om de orättvisor som

i Finlands historia från 1900-talet till i dag riktats mot döva och teckenspråkiga samt om förutsättningarna för att inleda en sannings- och försoningsprocess för att behandla dessa orättvisor (Tecknade minnen, Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2021:61, på finska).

Därefter fortsatte beredningen i en arbetsgrupp som tillsatts av statsrådets kansli och som avslutade sitt arbete sommaren 2023 (VNK033:00/2022). I slutet av 2023 överfördes beredningen till justitieministeriet. Justitieministeriet har berett inledandet av processen i samarbete med sammanslutningar för döva och teckenspråkiga (OM024:00/2024). Innehållet i den gällande lagstiftningen och processbehoven har diskuterats vid möten med sammanslutningar för döva och teckenspråkiga den 26 februari 2025 och den 15 april 2025.

Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet. Ett utkast till regeringens proposition var ute på remiss från den xx 2025 till den xx 2025. Beredningsunderlaget till propositionen är tillgängligt genom den offentliga webbtjänsten på adressen <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt-och-lagberedning> under identifieringskoden OM019:00/2025.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

Offentlighetslagen

I offentlighetslagen (621/1999) bestäms om rätten att ta del av myndigheternas offentliga handlingar samt om tystnadsplikt för den som är verksam vid en myndighet, om handlingssekretess och om rätten till information. Utgångspunkten är att handlingar ska vara offentliga, om inte något annat föreskrivs.

I offentlighetslagen avses med myndigheter bland annat organ av vissa slag som tillsatts med stöd av ett beslut fattat av en statlig förvaltningsmyndighet (4 §). Enligt regeringspropositionen betraktas ett organ som en särskild myndighet, om det har tillsatts för att självständigt utföra en uppgift (RP 30/1998 rd, s. 52).

Begreppet handling enligt offentlighetslagen är omfattande och medieneutralt. Också till exempel video- och ljudupptagningar är sådana handlingar som avses i lagen. Med myndighetshandling avses en handling som innehas av en myndighet och som har upprättats av myndigheten eller av någon som är anställd hos en myndighet eller som har inkommit till en myndighet för behandling av ett visst ärende eller i övrigt inkommit i samband med ett ärende som hör till myndighetens verksamhetsområde eller uppgifter (5 §).

Sekretess och tystnadsplikt

En myndighetshandling ska sekretessbeläggas, om det i lag föreskrivs eller en myndighet med stöd av lag har föreskrivit att den ska vara sekretessbelagd eller om handlingen innehåller uppgifter för vilka tystnadsplikt föreskrivs genom lag (22 §).

Den som är anställd hos en myndighet får inte röja en handling sekretessbelagda innehåll eller en uppgift som vore sekretessbelagd om den ingick i en handling, och inte heller någon annan omständighet som han har fått kännedom om i samband med sin verksamhet hos myndigheten och för vilken tystnadsplikt föreskrivs genom lag. En uppgift för vilken tystnadsplikt gäller får inte heller röjas efter det att verksamheten hos myndigheten har upphört eller det uppdrag som utförts för myndighetens räkning har avslutats. Detta gäller också andra som verkar hos en myndighet eller på uppdrag av en myndighet (23 §).

Med stöd av lag är flera uppgifter som hör till privatlivet sekretessbelagda. Sekretessbelagda är handlingar som innehåller uppgifter om en persons hälsotillstånd eller handikapp eller den hälsovård eller rehabilitering som denne har erhållit och även till exempel handlingar som innehåller uppgifter om den socialvårdsservice eller den service för arbetsförvaltningens enskilda kunder denne erhållit samt handlingar som innehåller uppgifter om någons sexuella beteende eller inriktning (24 § 1 mom. 25 punkten). Sekretessbelagda är också bland annat handlingar som innehåller uppgifter om någons levnadssätt, deltagande i föreningsverksamhet eller fritidssysselsättningar, familjeliv eller andra med dem jämförbara personliga förhållanden (24 § 1 mom. 32 punkten).

Sekretesstiden för myndighetshandlingar är i regel 25 år. För en handling som är sekretessbelagd för skyddande av privatlivet enligt 24 § 1 mom. 24–32 punkten är sekretesstiden dock 50 år räknat från det att den person som handlingen gäller avled eller, om uppgift om detta inte föreligger, 100 år.

En myndighet får lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling för något annat uppdrag som myndigheten givit eller någon uppgift som i övrigt handhas för myndighetens räkning om detta är nödvändigt för att uppdraget eller uppgiften ska kunna skötas. Sekretessbelagda uppgifter kan lämnas ut för skötseln av dessa uppdrag eller uppgifter även när det uppenbarligen inte är ändamålsenligt att stryka de sekretessbelagda uppgifterna på grund av deras stora antal eller någon annan jämförbar orsak. Myndigheten ska på förhand försäkra sig om att uppgifterna kommer att hemlighållas och skyddas på behörigt sätt (26 § 3 mom.).

För att respektera integriteten hos dem som hörs i sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga är det nödvändigt att uppgifterna inte kommer till kännedom för andra än sekretariatet och de som handlar för sekretariatets räkning och att de inte används för andra ändamål än för att genomföra sannings- och försoningsprocessen.

Sekretessgrunderna enligt offentlighetslagen är med tanke på processen mycket täckande. I upptagningar av hörandena och andra handlingar som gäller diskriminering och rättskränkningar behandlas till största delen frågor som omfattas av sekretessgrunderna enligt offentlighetslagen. Eftersom dövhet ur offentlighetslagens synvinkel är en hälsouppgift, är handlingar som innehåller uppgifter om någon persons dövhet redan i sig sekretessbelagda. Det är dock möjligt att vissa handlingar endast innehåller allmän information om dövas och teckenspråkigas samhälleliga ställning eller annan information som inte omfattas av sekretessgrunderna. Å andra sidan är behovet av sekretess för sådana handlingar litet.

Med tanke på genomförandet av processen är det nödvändigt att sekretessbelagda handlingar kan lämnas ut till exempel till tolkar och översättare. Till denna del räcker bestämmelserna i offentlighetslagen till för att täcka också utlämnande av uppgifter till den som utför ett uppdrag, och sekretess- och tystnadsplikten gäller också dem.

Rätt att få uppgifter ur sekretessbelagda handlingar

En myndighet kan lämna ut uppgifter till en annan myndighet ur en sekretessbelagd myndighetshandling, om i lag särskilt tagits in uttryckliga bestämmelser om rätten att lämna ut eller att få uppgifter, eller när sekretessplikt har föreskrivits till skydd för någons intressen och denne samtycker till att uppgifter lämnas ut (29 § 1 mom.)

En myndighet kan också i regel i enskilda fall bevilja tillstånd att ta del av en sekretessbelagd handling för vetenskaplig forskning eller statistikföring eller för ett sådant planerings- eller utredningsarbete som en myndighet utför, om det är uppenbart att de intressen som

sekretessplikten är avsedd att skydda inte kränks om uppgifter lämnas ut. Till tillståndet ska fogas föreskrifter som behövs för att skydda allmänna och enskilda intressen (28 §).

Enligt regeringspropositionen består en sådan tillståndsprövning dels av en rättslig prövning, dels av en ändamålsenlighetsprövning. Genom rättslig prövning ska avgöras till exempel bedömningen av att utlämnandet av uppgifter inte kränker de intressen som skyddas av sekretessplikten, till exempel om det finns grundad anledning att misstänka att den som ansöker om tillstånd inte kan skydda uppgifterna. Enligt förarbetena kommer avslag av ändamålsenlighets-skäl antagligen att bli något tämligen ovanligt. Som en allmän regel har beskrivits att en handling ska lämnas ut om begäran har motiverats ordentligt och de praktiska frågorna, särskilt datasekretessen, kan ordnas så att åtgärden objektivt sett inte kan leda till att ett sekretessbelagt intresse kränks eller till registerverksamhet i strid med lagstiftningen (RP 30/1998 rd, s. 104).

Uppgifter ur en sekretessbelagd myndighetshandling som har överförs till ett arkiv får lämnas ut för forskning eller något annat godtagbart ändamål, om inte den myndighet som har överfört handlingen har bestämt något annat. Den som erhållit en handling ska ge en skriftlig förbindelse om att han eller hon inte kommer att använda handlingen för att skada eller skymfa den som handlingen gäller eller hans eller hennes närstående eller för att kränka andra intressen som sekretessplikten är avsedd att skydda (27 §).

Enligt de ovan beskrivna bestämmelserna verkar möjligheten för sekretariatet för sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga att få sekretessbelagda handlingar för sitt dokumenteringsarbete rätt omfattande, eftersom det är fråga om en samhälleligt betydande myndighetsutredning. Ett hinder för att få uppgifter kan dock vara att myndigheterna till exempel av försiktighetsskäl vägrar lämna ut sekretessbelagda uppgifter som sekretariatet begärt. För att sannings- och försoningsprocessen ska lyckas är det viktigt att sekretariatet på ett meningsfullt sätt kan inhämta information som kompletterar hörandena. För att säkerställa att arbetet lyckas kan det vara motiverat att föreskriva om sekretariatets rätt att trots sekretessbestämmelserna få de nödvändiga uppgifter som behövs i arbetet.

Upptagningarna från höranden i sannings- och försoningsprocessen och andra handlingar som gäller diskriminering och rättskränkningar bör kunna användas endast av sekretariatet och dem som arbetar på uppdrag av sekretariatet. Detta är särskilt viktigt för att man med förtroende ska kunna delta i hörandena. Om det finns en risk för att uppgifter som kan kopplas till en person i större utsträckning blir tillgängliga för myndigheter eller utomstående, kan det leda till osäkerhet som i sin tur leder till att man inte deltar i hörandet. Offentlighetslagens bestämmelser om utlämnande av uppgifter till andra myndigheter eller för forskning är beroende av prövning och ger sekretariatet möjlighet att överväga olika aspekter, om uppgifter begärs för sådana ändamål.

Arkiverat material kan användas för vetenskaplig forskning och andra godtagbara ändamål. Till denna del kan sekretariatet foga användningsbegränsningar till det sekretessbelagda materialet för att säkerställa att materialet förblir i begränsad och ur gemenskapens synvinkel motiverad användning.

Skyddet för personuppgifter

De centrala bestämmelserna om skydd av personuppgifter finns i EU:s allmänna dataskyddsförordning (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning)), nedan dataskyddsförordningen, och i dataskyddslagen (1050/2018).

Genom dataskyddsförordningen föreskrivs det om principerna för behandling av personuppgifter och om förutsättningarna för laglig behandling. Personuppgifter får lagligen behandlas bland annat när behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse (artikel 6.1 e). Enligt 4 § i dataskyddslagen får personuppgifter behandlas i enlighet med artikeln i fråga bland annat när behandlingen behövs och är proportionell i en myndighets verksamhet för utförande av en uppgift av allmänt intresse. Sekretariatet för sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga omfattas av denna reglering. Det material som sekretariatet samlar in är dock till största delen sådant att det innehåller uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter, i synnerhet uppgifter om en persons dövhet, och dessa uppgifter omfattas av särskilda begränsningar.

I artikel 9 i dataskyddsförordningen föreskrivs det om behandlingen av särskilda kategorier av personuppgifter. I princip är det enligt artikel 9.1 förbjudet att behandla bland annat uppgifter om hälsa. Förbudet ska dock inte tillämpas bland annat om behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse, på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen. Dessutom kan uppgifter behandlas, om den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandlingen av dessa personuppgifter.

Enligt 6 § 1 mom. 2 punkten i dataskyddslagen tillämpas förbudet enligt artikel 9.1 i dataskyddsförordningen inte på sådan behandling av uppgifter som regleras i lag eller som föranleds av en uppgift som direkt har ålagts den personuppgiftsansvarige i lag. I 2 mom. föreskrivs det om de skyddsåtgärder som en personuppgiftsansvarig och ett personuppgiftsbiträde ska vidta i dessa situationer.

Lagstiftningen innehåller för närvarande inga sådana bestämmelser om behandling av särskilda kategorier av personuppgifter eller om uppgifter som gör det möjligt för justitieministeriet eller det sekretariat som administrativt är en del av ministeriet att behandla sådana uppgifter ens av skäl som beror på ett viktigt allmänt intresse. Det är inte heller möjligt att grunda en sådan behandling på en persons samtycke på ett ändamålsenligt sätt, eftersom man vid höranden och annan insamling av material också behandlar hälsouppgifter för andra personer än de som lämnar uppgifter. Så är det till exempel när ett barn till döva föräldrar berättar om sina föräldrar. Om hörandet genomförs på teckenspråk, finns det i upptagningen av hörandet oundvikligen uppgift om vem som har gett hörandet, varvid hörandet också kan kopplas till en närstående. Således är också en behandling av uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter för tredje parter oundviklig. Därför är det nödvändigt att föreskriva antingen om sekretariatets uppgift eller om behandlingen av uppgifter.

Med personuppgiftsansvarig avses enligt artikel 4.7 i dataskyddsförordningen till exempel en myndighet som ensam eller tillsammans med andra bestämmer ändamålen och medlen för behandlingen av personuppgifter. Om ändamålen och medlen för behandlingen bestäms av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt kan den personuppgiftsansvarige eller de särskilda kriterierna för hur denne ska utses föreskrivas i unionsrätten eller i medlemsstaternas nationella rätt. Om två eller fler personuppgiftsansvariga gemensamt fastställer ändamålen med och medlen för behandlingen ska de vara gemensamt personuppgiftsansvariga (artikel 26).

Avsikten är att sekretariatet administrativt ska vara en del av justitieministeriet. Justitieministeriet är personuppgiftsansvarigt i fråga om flera myndigheter som verkar i anslutning till ministeriet, såsom nämnder och delegationer. Justitieministeriet och statsrådets kansli är gemensamt personuppgiftsansvariga när justitieministeriet behandlar personuppgifter i statsrådets

gemensamma informationssystem. Sannings- och försoningskommissionen för samer, som finns i anslutning till statsrådets kansli, är å andra sidan en självständig personuppgiftsansvarig när det är fråga om material från höranden i processen. För att det inte ska råda oklarhet om den personuppgiftsansvarige är det motiverat att ta in bestämmelser om detta i lagen.

Sekretariatets dokumenthantering och arkivering

I lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (906/2019) föreskrivs det om hantering samt informationssäker behandling av myndigheternas informationsmaterial. Definitionen av en myndighet är densamma som i offentlighetslagen. En informationshanteringsenhet är mer omfattande än så. Enligt 2 § 3 mom. i lagen om statsrådet (175/2003) är statsrådets kansli informationshanteringsenhet i fråga om informationshantering som hänför sig till statsrådets och ministeriernas gemensamma verksamhet och tillvägagångssätt samt gemensamma informationslager och informationssystem. Till övriga delar är ministerierna egna informationshanteringsenheter.

Ledningen för informationshanteringsenheten är skyldig att sköta centrala frågor som gäller ordnandet av informationshanteringen vid enheten (4 §). Informationshanteringsenheten ska ha en informationshanteringsmodell som beskriver och definierar bland annat de myndigheter som ansvarar för informationslagren och informationens förvaringstider, överföring av informationsmaterial till arkiv, arkiveringssätt och arkiveringsplats eller förstöring och informationssäkerhetsåtgärder (5 §). Informationshanteringsenheten ska upprätthålla ett ärenderegister, och i lagen föreskrivs det om registrering av ärenden och handlingar (25–26 §).

Om det inte i lag föreskrivs om förvaringstiderna för informationsmaterial eller handlingar ska förvaringstiderna bestämmas med beaktande av bland annat i vilken utsträckning informationsmaterialet behövs i myndighetens verksamhet för det ursprungliga användningsändamålet, genomförandet och verifieringen av fysiska eller juridiska personers förmåner, rättigheter, förpliktelser och rättssäkerhet, rättsverkningarna av avtal eller andra privaträttsliga rättshandlingar, de skadeståndsrättsliga preskriptionstiderna, och de straffrättsliga preskriptionstiderna. Efter det att förvaringstiden gått ut ska informationsmaterialen utan dröjsmål arkiveras eller förstöras på ett informationssäkert sätt (21 §).

Närmare bestämmelser om arkivering finns i arkivlagen (831/1994). Enligt arkivlagen utgör statsrådet och ministerierna en arkivbildare (1 §). Enligt 12 § 9 punkten i reglementet för statsrådet (262/2003) hör uppgifter som arkivbildare till statsrådets kansli.

Enligt arkivlagen omfattar ett arkiv de handlingar som inkommit till arkivbildaren på grund av dess uppgifter eller som tillkommit genom dess verksamhet (6 §). Arkivbildaren ska bestämma förvaringstiderna och förvaringssätten för handlingar som inkommer och uppstår till följd av skötseln av uppgifterna och ha en arkivbildningsplan över dem. Arkivverket bestämmer vilka handlingar och uppgifter i handlingar som ska förvaras varaktigt (8 §). Handlingar som inte ska förvaras varaktigt ska efter den förvaringstid som fastställts för dem gallras ut så att datasekretessen är tryggad (13 §). Statliga myndigheters handlingar som ska förvaras varaktigt ska överföras till riksarkivet, ett landsarkiv eller något annat arkiv så som arkivverket särskilt bestämmer (14 §).

Med tanke på informationshanteringen och arkiveringen är sekretariatet för sannings- och försoningsprocessen inte en helt självständig aktör, utan en del av justitieministeriet och den helhet som består av statsrådet och ministerierna och till vilken hör flera myndigheter. Informationshanteringsenheten är i fråga om statsrådets gemensamma funktioner statsrådets kansli och i övrigt justitieministeriet. Arkivbildarens ansvar hör till statsrådets kansli. Handlingarna ska

arkiveras i Riksarkivet, som också beslutar till vilka delar handlingarna arkiveras. Detta förutsätter proaktivt samarbete för att man när hörandena inleds i tillräcklig utsträckning ska kunna informera dem som hörs om praxis för informationshantering och arkivering.

När sekretariatets arbete avslutas ska upptagningar från hörande och andra handlingar som gäller diskriminering och rättskränkningar arkiveras så att de inte förblir i justitieministeriets besittning. Om handlingarna förblir i justitieministeriets besittning, kan justitieministeriet bli tvunget att behandla material till exempel för att ordna arkivering eller svara på begäranden om information. För att trygga förfarandet är det motiverat att ta in bestämmelser om detta i lagen.

De användningsbegränsningar som ska fogas till materialet i samband med arkiveringen behandlas ovan i avsnittet om rätt att få uppgifter.

Möjlighet att återkalla deltagande

Under sannings- och försoningsprocessen kan det vara så att någon som deltagit i hörandena eller tillhandahållit material vill återkalla sitt deltagande helt eller delvis. Det kan till exempel vara så att personen önskar att upptagningen av hörandet raderas.

Enligt artikel 17 i dataskyddsförordningen ska den registrerade ha rätt att av den personuppgiftsansvarige utan onödigt dröjsmål få sina personuppgifter raderade och den personuppgiftsansvarige ska vara skyldig att utan onödigt dröjsmål radera personuppgifter. Rätten att få uppgifterna raderade kommer i fråga till exempel om personuppgifterna inte längre är nödvändiga för de ändamål för vilka de samlats in eller på annat sätt behandlats eller om den registrerade utövar sin rätt att göra invändningar enligt artikel 21 i dataskyddsförordningen och det saknas berättigade skäl för behandlingen som väger tyngre. Det finns dock vissa begränsningar för detta. Rätten gäller till exempel inte när behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Rätten gäller inte heller till den del behandlingen är nödvändig för arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål, om rätten sannolikt omöjliggör eller avsevärt försvårar uppnåendet av syftet med den behandlingen.

Till den del de uppgifter som begärs raderade ingår i en myndighetshandling, begränsas förstöringen av handlingen av den förvaringstid som myndigheten fastställt och som närmare behandlats ovan i samband med dokumenthantering och arkivering samt av om handlingen hör till det material som ska arkiveras. Utgångspunkten är att handlingar som upprättats av en myndighet eller lämnats till en myndighet inte raderas förrän förvaringstiden har gått ut, och även därefter kan handlingarna hör till det material som ska överföras till arkivet.

Sekretariatet kan besluta att inte i slutrapporten utnyttja sådana uppgifter för vilka radering har begärts. När det gäller upptagningar från hörandena är det möjligt att tolka det så att de ännu inte utgör myndighetshandlingar, vilket gör det möjligt att bearbeta dem under sekretariatets arbete och till exempel radera vissa upptagningar eller delar av upptagningar. Raderingsmöjligheten kan dessutom beaktas när förvaringstiderna för myndighetshandlingarna fastställs och arkiveringen bereds. Det slutliga beslutet om arkivering fattas dock av Riksarkivet.

3 Målsättning

Syftet med den föreslagna lagen är att göra det möjligt att genomföra sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga på ett ändamålsenligt och förtroendeskapande sätt. Detta förutsätter att det är juridiskt möjligt att samla in och behandla information och att regleringen är tillräckligt tydlig.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

I den föreslagna lagen föreskrivs det om genomförandet av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga till den del det behövs för att ordna insamling, behandling och arkivering av information.

I lagen föreslås bestämmelser om processens sekretariats ställning och uppgifter. Sekretariatet ska administrativt vara en del av justitieministeriet, men det ska vara självständigt och oberoende i sitt uppdrag. Justitieministeriet kan tillsätta en styrgrupp för att vägleda och stödja sekretariatets arbete.

Sekretariatet för sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga ska samla in information om rättskränkningar och diskriminering mot döva och teckenspråkiga samt lägga fram förslag för att förbättra de dövas och teckenspråkigas samhälleliga ställning och främja försoning mellan staten och sammanslutningarna. Sekretariatet utarbetar en slutrapport om sitt arbete, som lämnas till statsrådet och sammanslutningarna för döva och teckenspråkiga. Avsikten är att statsrådet därefter för statens del ska besluta vilka åtgärder som ska vidtas utifrån informationen.

I lagen föreslås bestämmelser om sekretariatets rätt att begära information av de som har sakkunskap i frågan och att få information av myndigheterna. Dessutom föreskrivs det i lagen om personuppgiftsansvar och arkivering.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

Den föreslagna lagen förtydligar den administrativa och rättsliga ramen för processen. Lagändringen gör det möjligt att samla in information om diskriminering och rättskränkningar som döva och teckenspråkiga utsatts för så att den insamlade informationen innehåller uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter. Regleringen har således en positiv inverkan på uppnåendet av processens syften, eftersom den möjliggör effektivare insamling och behandling av information. Om det inte finns någon sådan möjlighet, kan sekretariatet endast upprätta anteckningar som inte kan kopplas till en person. Det skulle avsevärt försvåra arbetet och med största sannolikhet försämra resultaten av arbetet.

Att föreskriva om sekretariatets ställning och uppgifter kan i någon mån öka förtroendet för processen. Den föreslagna lagen förtydligar sekretariatets självständiga och oberoende ställning och det faktum att det är sekretariatet som ansvarar för behandlingen av information om diskriminering och rättskränkningar i egenskap av personuppgiftsansvarig. Förtroendet för processens betydelse kan dessutom understrykas av att sekretariatets slutrapport överlämnas till statsrådet och gemenskapen av döva och teckenspråkiga, och i fråga om statsrådet lyfter lagen fram nästa steg i processen efter slutrapporten. Förtroendet och respekten för processen är mycket viktiga, eftersom deltagandet baserar sig på frivillighet. Utan frivilliga uppgifter blir insamlingen av information för processen mycket ytlig. Därför kan bestämmelser om sekretariatets ställning, uppgifter och slutrapport bidra till att processen lyckas.

Den rätt att få information om vissa sekretessbelagda myndighetshandlingar som föreslås för sekretariatet stöder också uppnåendet av processens syften, eftersom den gör det möjligt att kontrollera och ytterligare utreda uppgifter ur myndighetshandlingar också när det är fråga om sekretessbelagda uppgifter.

Lagförslaget har indirekta konsekvenser för tillgodoseendet av dövas och teckenspråkigas grundläggande och mänskliga rättigheter. Sannings- och försoningsprocessens syften syns i de uppgifter som föreslås för sekretariatet. Att öka kunskapen om rättskränkningar och diskriminering och utarbeta förslag för att förbättra de dövas och teckenspråkigas samhälleliga ställning har ett starkt samband med att främja likabehandling och lösa problem som gäller tillgodoseendet av rättigheterna.

Den föreslagna lagen påverkar inte anslagsbehovet för sannings- och försoningsprocessen och har inga självständiga ekonomiska konsekvenser. För sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga har det reserverats ett anslag i statsbudgeten för 2024 och 2025 (25.01.27, sammanlagt 1 866 000 euro). Anslaget kan till en del användas till utgången av 2026 och till en del till utgången av 2027.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

I Finland pågår arbetet i en sannings- och försoningskommission för samer. Det finns inga bestämmelser i lag om sannings- och försoningskommissionen för samer, utan dess arbete har ordnats inom ramen för den allmänna lagstiftningen. Erfarenheterna och tolkningarna av detta arbete har kunnat utnyttjas vid bedömningen av behovet av lagändring.

När det gäller sannings- och försoningskommissionen för samer har det bedömts att dataskyddslagstiftningen gör det möjligt för kommissionen att behandla uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter endast på basis av samtycke, eftersom det inte har föreskrivits om saken i lag. Användningen av samtycke som grund för behandlingen av särskilda kategorier av personuppgifter är dock förknippad med tolkningsfrågor till exempel i fråga om behandlingen av uppgifter om tredje personer.

Sannings- och försoningskommissionen för samer har med stöd av offentlighetslagen begärt information av andra myndigheter. Det har varit möjligt att få vissa uppgifter, men att agera utifrån den allmänna lagstiftningen har i praktiken lett till att separata utredningar har beställts om en del frågor, och vissa frågor kan kvarstå i slutrapportens rekommendationer som behov av ytterligare utredningar.

Utifrån erfarenheterna av arbetet i sannings- och försoningskommissionen för samer kan det bedömas att det är motiverat att genom lag föreskriva om behandlingen av information som hör till särskilda kategorier av personuppgifter. Detta behov understryks av att upptagningar på teckenspråk är videor där en person kan identifieras.

Dessutom talar erfarenheterna från sannings- och försoningskommissionen för samer för uppfattningen att rätten att få information effektiviserar sekretariatets arbete. Om det inte föreskrivs om rätten att få information, kan det leda till ett ökat behov av utomstående utredningar. Detta är en utmaning, eftersom det har reserverats en kortare tid och ett mindre anslag för sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga än för arbetet i sannings- och försoningskommissionen för samer.

Det finns ingen tidigare inhemsk lagstiftning om sannings- och försoningsprocesser. Liknande bestämmelser hänför sig till exempel till utredning av exceptionella händelser och patientombuds och socialombuds verksamhet, och i viss mån kan likheter också hittas i särskilda ombudsmäns verksamhet.

De detaljerade lösningarna i fråga om bestämmelserna avviker i viss mån från varandra i dessa exempel, och även i detta fall är det möjligt att fatta olika beslut i detaljerna i regleringen. Det väsentliga är att sekretariatet har möjlighet att samla in och behandla information på ett ändamålsenligt sätt och att den som samlar in och behandlar informationen uttryckligen är ett sekretariat som valts för uppgiften, och att sekretessbelagd information som lämnats av individer inte i större utsträckning kommer till justitieministeriets eller andra aktörers förfogande.

De detaljerade lösningarna har valts utifrån det att de lämpar sig för just den planerade uppgiften och verksamhetsmiljön, där ett självständigt och oberoende sekretariat administrativt är en del av ministeriet. Därför är sekretariatet till exempel personuppgiftsansvarigt i fråga om uppgifter om diskriminering och rättskränkningar, varvid sekretariatet självt kan bedöma tillräckliga arrangemang för att bevara informationen, och avsikten är att arkiveringen ska ordnas omedelbart när arbetet avslutas. Om så inte vore fallet, kunde justitieministeriet ha behov av att behandla sekretessbelagda uppgifter för skötseln av sina egna uppgifter, såsom för att svara på eventuella begäranden om information.

Det föreslås inga särskilda bestämmelser om radering av information som lämnats. Den som lämnat information ska ha tillgång till de medel som anges i dataskyddslagstiftningen och sekretariatet kan dessutom välja om informationen ska utnyttjas i slutrapporten, om det har begärts att informationen ska raderas. Alternativt är det möjligt att föreskriva särskilt om saken eller att i lagförslaget koppla lämnandet av information till ett så kallat samtycke som skyddsåtgärd, varvid den som lämnat informationen har en mer omfattande befogenhet att besluta om användningen av den information som han eller hon lämnat. Vid beredningen har det dock bedömts att informeringen till och rättigheterna för dem som lämnar information kan ordnas på ett tillfredsställande sätt inom ramen för den allmänna lagstiftningen.

Det föreslås inga bestämmelser om begränsningar i användningen av arkiverat material, utan enligt lagförslaget ska sekretariatet besluta om saken. Avsikten är att ytterligare utreda Riksarkivets praxis och förfaranden innan propositionen överlämnas för att bedöma om det är nödvändigt att föreskriva om användningsbegränsningar.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

Sverige

I Sverige har en sannings- och försoningskommission för tornedalingar, kväner och lantalaiset, Ku 2020:01, genomförts, och en sanningskommission för det samiska folket, Ku 2021:02, pågår. De tillsatta kommissionerna är till sin karaktär kommittéer tillsatta av staten och har till uppgift att utreda den politik som förts i ett historiskt perspektiv, sprida information om gruppernas erfarenheter och utarbeta förslag som främjar försoning.

För att genomföra dessa kommissioners arbete har 42 kap. 9 § i Sveriges offentlighets- och sekretesslag (2009:400) ändrats genom en bestämmelse enligt vilken sekretess gäller för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden i kommissionernas arbete. Enligt 4 och 5 punkten gäller detta ovannämnda kommissioner i deras granskande verksamhet, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs. Sekretesstiden är 70 år.

I regeringens proposition om komplettering av lagen (Prop. 2021/22:235) bedömdes det att befintliga bestämmelser om sekretess inte ger ett tillräckligt skydd för de uppgifter som kommissionen får av enskilda i sitt arbete. I kommissionens promemoria om sekretessfrågor (Ku2021/02404) motiverades denna bedömning med att 21 kap. i offentlighets- och

sekretesslagen endast omfattar skydd av mycket känsliga uppgifter, såsom sexualliv eller hälsa, och å andra sidan ansågs sekretessbestämmelsen om statistik inte nödvändigtvis omfatta kommissionernas undersökningar i sin helhet. Dessutom ansågs det att särskilda bestämmelser om sekretess kan öka den trygghetskänsla som är nödvändig, eftersom kommissionerna är beroende av att människor är beredda att lämna uppgifter till dem.

Norge

I Norge har en sannings- och försoningskommission för samer, kväner och skogsfinnar genomförts. För kommissionens arbete stiftades en speciallag om rätten att få information och om frågor som gäller behandlingen av uppgifter (Lov om informasjonstilgang mv. for Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner).

Enligt förarbetena till lagen (Innst. 144 L (2019–2020)) var syftet med speciallagen att ge sannings- och försoningskommissionen tillgång till den information som behövs för att kommissionen till fullo ska kunna utföra sina uppgifter enligt mandatet. En av grunderna för behovet av en speciallag var att sannings- och försoningskommissionen hade utnämnts av det norska parlamentet (Stortinget) och således inte som sådan omfattades av allmänna lagar om förvaltningsorgan som förvaltningslagen eller offentlighetslagen, till skillnad från de kommittéer som regeringen utser.

Lagen innehåller bestämmelser om rätten att få information, kommissionens tystnadsplikt, behandling av personuppgifter och förbud mot att senare använda uppgifter i straffrättsliga eller civila ärenden. Enligt lagen ska dessutom handlingar som uppkommit i kommissionens arbete överlämnas till norska Arkivverket när arbetet avslutas eller förstörs.

Enligt lagen får var och en trots tystnadsplikten lämna kommissionen de uppgifter som behövs i dess arbete. Vid beredningen bedömdes det att det inte är nödvändigt att föreskriva om skyldigheten att lämna uppgifter.

Enligt speciallagen får kommissionen behandla personuppgifter som är nödvändiga med tanke på målen för dess arbete. Detta gäller också särskilda kategorier av personuppgifter enligt artiklarna 9 och 10 i dataskyddsförordningen och personuppgifter som hänför sig till brott och överträdelser. I förarbetena till lagen ansågs det att det i kommissionens fall inte är ändamålsenligt eller tillräckligt att grunda behandlingen av personuppgifter enbart på samtycke. Kravet på samtycke innebär att kommissionen inte systematiskt kan gå igenom sekretessbelagda uppgifter som den fått. Dessutom ansågs det i förarbetena att lagen redan i sig motiveras av att användningen av arkivmaterial kan innebära att uppgifterna används för ett annat ändamål än det för vilket de ursprungligen samlades in, och att det inte heller är praktiskt att förutsätta enskilda personers samtycke för användningen av dessa uppgifter.

6 Remissvar

Kompletteras efter remissbehandlingen.

7 Specialmotivering

1 §. Tillämpningsområde. I lagen föreslås bestämmelser om genomförande av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga till den del det behövs för att ordna insamling, behandling och arkivering av information. Syftet med de bestämmelser som tas in i lagen är att beakta de särdrag i genomförandet av sannings- och försoningsprocessen som hänför sig till behovet av att i processen samla in och analysera information om döva och teckenspråkiga

privatpersoner. För att processen ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt förutsätts det att det är möjligt att samla in och behandla information. Dessutom ska informationen behandlas på ett sådant sätt att människor är beredda att lämna ut information för processen.

I detta syfte föreslås det i lagen bestämmelser om processens sekretariat och dess uppgifter, om insamling och behandling av information, sekretariatets rätt att få information, personuppgiftsansvar, avslutande av verksamheten och arkivering. Till övriga delar tillämpas på genomförandet av sannings- och försoningsprocessen de allmänna förvaltningslagarna, såsom offentlighetslagen, informationshanteringslagen och arkivlagen.

2 §. Sekretariatet för sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga. Enligt 1 mom. ska justitieministeriet tillsätta ett sekretariat för att genomföra sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga. Sekretariatet ska utföra sina uppgifter självständigt och oberoende.

Med sekretariatets självständighet och oberoende avses att sekretariatet inom ramen för sina uppgifter och sitt uppdrag självständigt kan planera och genomföra sitt arbete i förhållande till justitieministeriet, som har tillsatt sekretariatet. När justitieministeriet tillsätter sekretariatet kan det fastställa dess mandattid och de resurser som reserverats för arbetet och eventuellt andra frågor som hänför sig till den allmänna ramen för verksamheten, men när det gäller utförandet av själva uppgifterna är sekretariatet självständigt. Sekretariatets ställning är således annorlunda än till exempel ställningen för en avdelning eller enhet vid ministeriet som omfattas av ministeriets normala interna ledning. Självständigheten och oberoendet ställer också krav på sekretariatet. Sekretariatet ska vara oberoende i förhållande till synpunkter från ministeriet eller till exempel sammanslutningar för döva och teckenspråkiga när sekretariatet drar slutsatser utifrån den information som det samlat in och utarbetar förslag för att främja försoning. Sekretariatet ska också ha ett självständigt ansvar för att utföra sina uppgifter.

Enligt 2 mom. kan justitieministeriet tillsätta en styrgrupp för att vägleda och stödja sekretariatets arbete. Avsikten är att styrgruppen ska bestå av personer som föreslagits av ministerierna och sammanslutningar för döva och teckenspråkiga. Styrgruppen ska inte ha tillgång till upptagningar från hörandena eller till handlingar som gäller diskriminering och rättskränkningar, utan den ska arbeta utifrån sekretariatets sammanfattningar.

Med vägledning av sekretariatets arbete avses att styrgruppen ska ha en roll i beslutsfattandet om huvudlinjerna för sekretariatets arbete. Styrgruppen kan behandla till exempel sekretariatets budget, arbetsplan och mellantidsuppgifter om de preliminära observationerna i insamlingen av information. Styrgruppens synpunkter kan hjälpa sekretariatet att välja mellan olika alternativ. Styrgruppen ska dessutom stödja sekretariatet i dess arbete, såsom att vara en diskussionspartner för sekretariatet i olika skeden av arbetet och sprida information om sannings- och försoningsprocessen i sina referensgrupper. I sista hand ansvarar dock sekretariatet självt för genomförandet, slutsatserna och förslagen i sitt arbete.

Enligt 3 mom. utnämner justitieministeriet sekretariatets personal. Till sekretariatet ska kunna utnämnas en generalsekreterare och annan personal. Eftersom sekretariatet administrativt är en del av justitieministeriet, utnämns sekretariatets personal till tjänstemän vid justitieministeriet.

Sekretariatet kan för utförandet av sitt uppdrag anlita utomstående personer, såsom tolkar och översättare, eller beställa separata utredningar. Till denna del är det inte fråga om utnämning av personal, utan sekretariatet kan inom ramen för sitt anslag göra sådana val självständigt.

3 §. Sekretariatets uppgifter. Enligt 1 mom. har sekretariatet till uppgift att samla in information om rättskränkningar och diskriminering som riktats mot döva och teckenspråkiga och att utifrån den information som sekretariatet samlar in bilda sig en helhetsbild av frågan samt att lägga fram förslag för att förbättra de dövas och teckenspråkigas samhälleliga ställning och främja försoning mellan staten och sammanslutningarna.

Ett mandat att genomföra sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga har beretts genom samarbete mellan ministerierna och sammanslutningar för döva och teckenspråkiga. Tanken är att sekretariatet ska ha huvudansvaret för genomförandet av processen. På basis av mandatet består processens kärna dels av dokumentering av rättskränkningar och diskriminering (sanning), dels av framtidsinriktade förslag som syftar till att rätta till situationen (försoning). I processen samlas och sammanställs information från olika källor för att skapa en helhetsbild och föreslås ändringar på kortare och längre sikt, som syftar till att förbättra döva och teckenspråkiga personers ställning i samhället bland annat i ärenden som gäller språk, kultur och interaktion med den offentliga förvaltningen. Syftet med ändringarna är också att säkerställa att döva och teckenspråkiga personer inte utsätts för orättvisor i framtiden. Dessutom utarbetas förslag för att främja försoning mellan staten och sammanslutningarna.

Den uppgift som föreslås för sekretariatet baserar sig på de syften och uppgifter i processen som beskrivs i mandatet, även om den presenteras på en mer allmän nivå. Sekretariatet kan till exempel informera och kommunicera samt vidta andra åtgärder i anslutning till sina uppgifter för att genomföra den process som beskrivs i mandatet, även om alla underuppgifter och verksamhetsformer inte har specificerats i bestämmelsen.

Enligt 2 mom. utarbetar sekretariatet en slutrapport om sitt arbete, som lämnas till statsrådet och sammanslutningarna för döva och teckenspråkiga. I lagen föreslås inga bestämmelser om tidpunkten för lämnande av slutrapporten, för att lagen inte ska behöva ändras om arbetet fördröjs. I mandatet har ställts som mål att slutrapporten överlämnas före utgången av 2027, vilket är den planerade tidtabellen.

4 §. Insamling och behandling av information. Enligt 1 mom. kan sekretariatet av personer som har sakkunskap i frågan begära information om rättskränkningar och diskriminering som riktats mot döva och teckenspråkiga och behandla denna information för att skapa en helhetsbild. Genom bestämmelsen preciseras sekretariatets uppgift i fråga om insamlingen av information.

Sekretariatets uppgift att samla in information avser inte enbart information från myndighetshandlingar, arkiv eller tidigare forskning, utan avsikten är också att samla in information från personer som själva har upplevt eller bevittnat rättskränkningar eller diskriminering. Vanligen är det fråga om hörande av döva och teckenspråkiga, men information kan också samlas in av andra som har sakkunskap i frågan. Information kan samlas in på många olika sätt, förutom genom hörande också till exempel skriftligen. Lämnandet av information ska grunda sig på frivillighet. Sekretessen för informationen bestäms i enlighet med offentlighetslagen. Sekretariatets uppgift att samla in och behandla information ger sekretariatet en rättslig grund för behandling av information som hör till särskilda kategorier av personuppgifter för genomförande av hörande, analys av informationen och rapportering.

5 §. Rätt att få information av en myndighet. Enligt paragrafen har sekretariatet trots sekretessbestämmelserna rätt att av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter få sådan information om diskriminering och rättskränkningar som döva och teckenspråkiga utsätts för som är nödvändig för att myndigheternas praxis och verksamhet ska kunna utredas.

Den information som begärs ska således hänföra sig till utredningen av den behandling som döva och teckenspråkiga utsatts för eller den praxis som riktats mot dem. Begäran om information ska hänföra sig till ett myndighetsförfarande som är tillräckligt allvarligt för att det ska kunna vara fråga om rättskränkning eller diskriminering.

Myndigheten ska lämna den begärda informationen, om den kan anses vara nödvändig med tanke på utredning av myndighetens praxis och verksamhet. Detta innebär att informationen måste vara mycket väsentlig för att förfarandet ska kunna utredas, och att det inte är möjligt att utreda frågan till exempel med material som är offentligt. För att informationen ska anses nödvändig förutsätts det dock inte att det förfarande eller den praxis som utreds har varit omfattande eller att rättskränkningarna har gällt en stor grupp människor. Att få ytterligare information också om enskilda händelser kan vara ett värdefullt tillägg i helheten av information.

En förutsättning för lämnande av information är inte att den myndighet som lämnar informationen eller den som sköter en offentlig förvaltningsuppgift anser att diskriminering eller rättskränkningar skett i ärendet. Begäran om information kan grunda sig till exempel på en noggrannare utredning av uppgifter som inkommit till sekretariatet på något annat sätt eller på en uppfattning som sekretariatet fått av någon annan orsak och som gjort att sekretariatet bedömt att en noggrannare utredning av ärendet är väsentlig.

6 §. Personuppgiftsansvarig. Enligt paragrafen är sekretariatet personuppgiftsansvarigt till den del det är fråga om behandling av information om rättskränkningar och diskriminering som riktats mot döva och teckenspråkiga för att sekretariatet ska kunna utföra sina uppgifter. Detta innebär information om den behandling som döva och teckenspråkiga utsatts för och dess konsekvenser för individer och sammanslutningar. Sekretariatet kan inom ramen för denna lag och bestämmelserna om dataskydd besluta om syftet med och metoderna för behandlingen av personuppgifter i fråga om uppgifter som samlats in vid höranden och på annat sätt. Sekretariatet kan i fråga om ärendehantering och informationssäkerhet stödja sig på de plattformar som justitieministeriet erbjuder, men samtidigt har sekretariatet en självständig möjlighet att ordna förvaringen av dessa handlingar separat från justitieministeriets övriga handlingar. Detta motsvarar genomförandet av sannings- och försoningskommissionen för samer.

Till övriga delar är justitieministeriet personuppgiftsansvarigt för den information som sekretariatet behandlar för skötseln av sina uppgifter. Sekretariatet är administrativt en del av justitieministeriet och har tillgång till statsrådets gemensamma ärendehanteringssystem och andra system som justitieministeriet använder. Justitieministeriet är personuppgiftsansvarigt för flera myndigheter i anslutning till ministeriet. I fråga om statsrådets gemensamma system är justitieministeriet och statsrådets kansli gemensamt personuppgiftsansvariga inom ramen för det arangemang som ministerierna kommit överens om. I dessa system lagras och behandlas sekretariatets handlingar till den del de gäller till exempel administrativa ärenden eller upphandlingar. Också till denna del motsvarar förslaget de lösningar som använts för sannings- och försoningskommissionen för samer.

7 §. Avslutande av sekretariatets verksamhet. Enligt paragrafen avslutas sekretariatets verksamhet när slutrapporten har lämnats. Genomförandet av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga är till sin karaktär en tidsbunden uppgift vars längd är bunden till överlämnandet av slutrapporten.

8 §. Arkivering. Enligt 1 mom. ska handlingar som gäller rättskränkningar och diskriminering som riktats mot döva och teckenspråkiga arkiveras eller förstöras när slutrapporten är klar. Bestämmelsen gäller tidpunkten för arkiveringen. När sekretariatets verksamhet avslutas ska handlingarna inte förvaras hos justitieministeriet utan arkiveras, eller till den del det är fråga om

handlingar som inte arkiveras, förstöras. Riksarkivet beslutar om arkiveringen i samarbete med sekretariatet utifrån en framställning som gjorts av statsrådets kansli.

Enligt 2 mom. kan sekretariatets verksamhet fortsätta efter det att slutrapporten har lämnats, om det behövs för att arkiveringen ska kunna slutföras. Sekretariatets mandatperiod kan således, om justitieministeriet så beslutar, fortsätta en tid efter att slutrapporten färdigställts och lämnats, så att sekretariatet självt kan ansvara för att behandla materialet för arkivering eller förstöring på ett informationssäkert sätt. Informationen ska arkiveras eller förstöras senast inom ett år från det att slutrapporten lämnades.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

Finns inte.

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagen träder i kraft den 1 december 2025 eller så snart som möjligt.

Lagens 5 § om rätt att få information ska tillämpas tills slutrapporten har lämnats.

Lagens 1–4 § ska tillämpas tills sekretariatets verksamhet avslutas. Tillämpningen av dem fortsätter alltså efter att slutrapporten har lämnats, om sekretariatets arbete fortsätter för att slutföra arkiveringen, så att det är möjligt att behandla materialet för arkivering.

10 Verkställighet och uppföljning

Beredningen av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga har framskridit parallellt med lagberedningen. Avsikten är att arbetet i styrgruppen för processen ska inledas före sommaren. Rekryteringen av sekretariatet pågår. Sekretariatet planerar och bereder insamlingen av information under hösten så att hörandena och den egentliga insamlingen av information i övrigt kan inledas så snart som möjligt efter att lagen har trätt i kraft. [Det aktuella läget uppdateras efter remissbehandlingen.]

11 Förhållande till andra propositioner

11.1 Samband med andra propositioner

Propositionen har inte samband med andra propositioner.

11.2 Förhållande till budgetpropositionen

För sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga har det reserverats ett anslag i statsbudgeten för 2024 och 2025 (25.01.27, sammanlagt 1 866 000 euro). Anslaget kan till en del användas till utgången av 2026 och till en del till utgången av 2027. Propositionen har inte samband med budgetpropositionen för 2026.

12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Genomförandet av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga har ett starkt samband med det allmännas skyldighet att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses (22 § i grundlagen). Att känna till och bearbeta rättskränkningar och diskriminering som skett i det förflutna ger bättre förutsättningar för framtiden

på såväl stats-, myndighets- som gemenskapsnivå. I processen utarbetas också förslag med hjälp av vilka dövas och teckenspråkigas samhälleliga ställning kan förbättras. Detta skapar en grund för myndigheternas åtgärder för att förbättra tillgodoseendet av likabehandling och andra grundläggande fri- och rättigheter.

Det är inte nödvändigt att genom lag föreskriva om inrättande av ett sekretariat och tillsättande av en styrgrupp, utan justitieministeriet kan gå vidare i ärendet inom ramen för sin egen behörighet. Behovet av reglering på lagnivå hänför sig till sekretariatets uppgift att samla in information. Bestämmelser på lagnivå behövs för att det ska vara möjligt att behandla information som hör till särskilda kategorier av personuppgifter, för att stärka sekretariatets rätt att få information och i fråga om vissa detaljer för att kunna avvika från den allmänna lagstiftningen.

Dataskyddsbestämmelserna behandlas mer ingående i avsnittet om bedömning av nuläget. Skyddet för personuppgifter har i lagförslaget delvis genomförts genom att utnyttja bestämmelserna i 6 § i dataskyddslagen om behandling av särskilda kategorier av personuppgifter. Genom att i den föreslagna lagen föreskriva om sekretariatets uppgifter är det fråga om sådan behandling som möjliggörs av 6 § i dataskyddslagen och som omfattas av skyddsåtgärder enligt den paragrafen. Dessutom är avsikten att i den föreslagna lagen föreskriva om den personuppgiftsansvarige. Till denna del utnyttjas det nationella handlingsutrymme som EU:s allmänna dataskyddsförordning ger och som under vissa förutsättningar gör det möjligt att föreskriva om den personuppgiftsansvarige i den nationella lagstiftningen.

Enligt 5 § i den föreslagna lagen har sekretariatet trots sekretessbestämmelserna rätt att av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter få sådan information om diskriminering och rättskränkningar som döva och teckenspråkiga utsatts för som är nödvändig för att myndigheternas praxis och verksamhet ska kunna utredas. Möjligheten att trots sekretessbestämmelserna få information av myndigheterna är viktig för att sekretariatet ska kunna samla in information om myndigheternas verksamhet i frågan. Informationen är avsedd enbart för sekretariatet och avsikten är inte att i slutrapporten inkludera sekretessbelagda uppgifter.

Grundlagsutskottet har ofta bedömt omfattningen, exaktheten och innehållet i bestämmelser om rätten att få och lämna ut uppgifter trots sekretess (se till exempel GrUU 13/2023 rd, s. 4 och de utlåtanden som nämns där) med tanke på skyddet för privatliv och personuppgifter enligt 10 § 1 mom. i grundlagen. Om man i lagen har kunnat ge en uttömmande förteckning över innehållet i uppgifterna, har rätten att få information kunnat gälla ”behövliga uppgifter” för ett visst syfte. Om så inte har varit fallet, måste regleringen ha varit kopplad till att ”informationen är nödvändig” för ett visst syfte. Utskottet har ansett att grundlagen inte tillåter en generös och ospecificerad rätt att få uppgifter, inte ens om den är förenad med nödvändighetskriteriet. Utskottet har tillmätt det betydelse om det har varit fråga om känsliga uppgifter (se GrUU 96/2022 rd, s. 4 och de utlåtanden som det hänvisas till där).

Grundlagsutskottet har understrukit att det vid en särskiljning mellan behövlighet respektive nödvändighet att få eller lämna ut uppgifter är fråga inte bara om omfattningen av innehållet i uppgifterna utan också om att rätten till information, som går före sekretessbestämmelserna, i sista hand går ut på att den myndighet som är berättigad till informationen i och med sina egna behov åsidosätter de grunder och intressen som är skyddade med hjälp av den sekretess som gäller myndigheten som innehar informationen. I den generella rätten till information har det ansetts finnas en risk för att sekretessintressena kan åsidosättas per automatik (GrUU 15/2018 rd, s. 39).

Till sannings- och försoningsprocessens karaktär hör att den information som lämnas vid hörandena och den information som annars fås under processen styr eventuella begäranden om

information och tilläggsutredningar. Informationen kan gälla till exempel social- eller hälsovårdstjänster som en person fått eller andra uppgifter som omfattas av integritetsskyddet. På grund av att processen framskrider stegvis är det inte möjligt att i detalj ange vilka datainnehåll rätten att få information gäller eller ens vilka myndigheters datainnehåll rätten ska begränsas till. Därför har rätten att få information i propositionen begränsats till nödvändig information.

Dessutom föreslås det att rätten att få information kopplas till den information som är nödvändig för att utreda myndighetens verksamhet. Informationen ska dessutom gälla diskriminering och rättskränkningar som döva och teckenspråkiga utsatts för. Detta innebär att det är fråga om utredning av utövandet av offentlig makt och att det måste vara fråga om ett förfarande som redan kan anses vara synnerligen allvarligt med tanke på tillgodoseendet av döva och teckenspråkiga personers grundläggande och mänskliga rättigheter. Dessa villkor begränsar väsentligt sekretariatets rätt att få information och förbättrar propositionens proportionalitet.

I den föreslagna rätten att få information är det fråga om utnyttjande av det handlingsutrymme som avses i artikel 6.4 i den allmänna dataskyddsförordningen. Bestämmelsen möjliggör avvikelser från principen om ändamålsbegränsning vid behandlingen av personuppgifter genom nationell lagstiftning, som ska vara nödvändig och proportionell för att skydda de mål som avses i artikel 23 i dataskyddsförordningen. I artikel 23 i dataskyddsförordningen föreskrivs det om medlemsstaternas möjlighet att reglera om begränsningar bland annat i fråga om de allmänna principer för behandling som avses i artikel 5 i den mån dess bestämmelser motsvarar de rättigheter som fastställs i artiklarna 12–22. Ett krav för en sådan reglering är att begränsningarna sker med respekt för andemeningen i de grundläggande rättigheterna och friheterna och att begränsningarna utgör nödvändiga och proportionella åtgärder i ett demokratiskt samhälle. Begränsningar är möjliga endast för att säkerställa de mål som anges i förordningen.

Den begränsning som föreslås i fråga om sekretariatets rätt att få information grundar sig på artikel 23.1 e i den allmänna dataskyddsförordningen, enligt vilken den föreslagna regleringen kan motiveras med hänsyn till ett viktigt mål av generellt allmänt intresse för unionen eller en medlemsstat. I de föreslagna bestämmelserna beaktas de specifika åtgärder som förutsätts i artikel 23.2 i dataskyddsförordningen, det vill säga så kallade skyddsåtgärder. I rätten att få information bestäms ändamålet med behandlingen, och rätten att få information ska vara begränsad. Uppgifterna ska vara sekretessbelagda med stöd av offentlighetslagen. Förslaget innehåller också bestämmelser om personuppgiftsansvar och om radering av information eller överföring av information till ett arkiv.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Lag

om genomförande av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Tillämpningsområde

I denna lag föreskrivs om genomförande av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga till den del det behövs för att ordna insamling, behandling och arkivering av information.

2 §

Sekretariatet för sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga

För genomförande av sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga tillsätter justitieministeriet ett sekretariat. Sekretariatet utför sina uppgifter självständigt och oberoende. Justitieministeriet kan tillsätta en styrgrupp för att vägleda och stödja sekretariatets arbete. Justitieministeriet utnämner sekretariatets personal.

3 §

Sekretariatets uppgifter

Sekretariatet har till uppgift att samla in information om rättskränkningar och diskriminering som riktats mot döva och teckenspråkiga och att utifrån den information som sekretariatet samlar in bilda sig en helhetsbild av frågan samt att lägga fram förslag för att förbättra de dövas och teckenspråkigas samhälleliga ställning och främja försoning mellan staten och sammanlutningarna.

Sekretariatet utarbetar en slutrapport om sitt arbete, som lämnas till statsrådet och sammanlutningarna för döva och teckenspråkiga.

4 §

Insamling och behandling av information

Sekretariatet kan av personer som har sakkunskap i frågan begära information om rättskränkningar och diskriminering som riktats mot döva och teckenspråkiga samt behandla denna information för att skapa en helhetsbild av frågan.

5 §

Rätt att få information av en myndighet

Sekretariatet har trots sekretessbestämmelserna rätt att av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter få sådan information om diskriminering och rättskränkningar som döva och teckenspråkiga utsatts för som är nödvändig för att myndigheternas praxis och verksamhet ska kunna utredas.

6 §

Personuppgiftsansvarig

Sekretariatet är personuppgiftsansvarigt till den del det är fråga om behandling av information om rättskränkningar och diskriminering som riktats mot döva och teckenspråkiga för att sekretariatet ska kunna utföra sina uppgifter. Till övriga delar är justitieministeriet personuppgiftsansvarigt för den information som sekretariatet behandlar för skötseln av sina uppgifter.

7 §

Avslutande av sekretariatets verksamhet

Sekretariatets verksamhet avslutas när slutrapporten har lämnats.

8 §

Arkivering

När slutrapporten är klar arkiveras eller förstörs handlingar som gäller rättskränkningar och diskriminering som riktats mot döva och teckenspråkiga.

Sekretariatets verksamhet kan fortsätta efter det att slutrapporten har lämnats, om det behövs för att arkiveringen ska kunna slutföras. Informationen ska arkiveras eller förstöras senast inom ett år från det att slutrapporten lämnades.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Lagens 5 § tillämpas tills slutrapporten har lämnats.

Lagens 1–4 § tillämpas tills sekretariatets verksamhet avslutas.

Helsingfors den 20

Statsminister

Petteri Orpo

justitieminister Leena Meri